

*Пасько К. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНОГО МОДУСУ МУЛЬТИВЕКТОРНОСТІ ТА ЦІЛІСНОСТІ ЗДОБУТТЯ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ

Стаття присвячена проблемам професійного становлення педагога взагалі і формуванню педагогічної майстерності зокрема та їх філософському осмисленню в контексті сучасних запитів особистості та соціуму.

Ключові слова: модернізація, тенденції, педагогічна майстерність, система, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Освіта є складним соціокультурним феноменом, що потребує постійного удосконалення та який еволюціонує відповідно до сучасних вимог. На межі століть фахівці з філософії освіти, педагогіки, психології, відчуваючи у цьому гостру потребу, ведуть пошуки цілісного підходу до вдосконалення національної освітньої системи, осмислення її основ. Характерною рисою сучасного етапу розвитку системи освіти є пошук нового міжпредметного полікультурного діалогу. Діалогове мислення, яке є метою такого інтегративного міждисциплінарного підходу, сприяє формуванню нової світоглядної позиції, що базується на визнанні різноманітності світу, багатогранної складності соціокультурних процесів тощо. Взаємодія вчителя та його учня, як основних суб'єктів навчально-виховного процесу, була, є і залишатиметься значним пластом роботи для науковців, що виступають рушіями модернізації та еволюції освітньої галузі. Цінність наукових робіт із всебічного аналізу, презентованих у різні історичні епохи підходів до проблеми формування педагогічної майстерності вчителя, полягає у тому, що створюється можливість виявити як позитивні, так і негативні аспекти у процесі розробки та впровадження у національну систему професійної підготовки педагогів нових освітніх парадигм, акцентувати увагу на позитивному досвіді системи освіти, щоб уникнути недоліків минулих часів. Тому цілком природним є те, що в сучасних умовах інтерес до проблеми удосконалення національної системи професійної підготовки освітян та феномену формування педагогічної майстерності вчителів характеризується такими параметрами як великий та мультивекторний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-науковий аналіз зазначеної проблеми дозволяє нам виявити, що даній тематиці присвячено численні наукові дослідження, серед яких чільне місце займають роботи В. Андрущенко, В. Бега, М. Бойченка, В. Бутенка, М. Євтуха, В. Журавського, М. Згуровського, І. Зязюна, Б. Клименка, В. Кременя, В. Лутая, Ю. Малиновського, М. Михальченка, В. Огнев'юка, М. Романенко, Г. Сагача, Н. Скотної, Л. Товажнянського та ін.

Формулювання мети статті. Концентруючи увагу на феномені вчительства і, зокрема, на проблемі формування вчителем педагогічної майстерності, що є по своїй суті обов'язковим і передбачається у ході постійного самовдосконалення, формування професійного досвіду, здійснення самоосвіти тощо, ми об'єктивно звертаємось до

проблеми мультивекторності та цілісності рівневого здобуття педагогічної майстерності сучасним вчителем.

Виклад основного матеріалу. У наведеній нижче схемі рівневого здобуття педагогічної майстерності (рис. 1) здійснено спробу з урахуванням вимог сучасності удосконалити, виокремити основні рівні педагогічної майстерності, що поступово набуваються вчителем у ході професійного зростання та самовдосконалення. У процесі розробки системи рівневого здобуття педагогічної майстерності було визначено, що між усіма її структурними компонентами встановлюються прямий та зворотний зв'язки. Отже, стають вірогідними суттєві зміни у структурі самої системи при тих чи інших змінах супровідних факторів, що, у свою чергу, призводитиме до відповідних результатів, пов'язаних із досягненням певного рівня педагогічної майстерності.

Запропонована авторська схема рівневого здобуття педагогічної майстерності вчителем (рис. 1), що побудована за принципом піраміди, демонструє найбільш вірогідний шлях, який доводиться проходити вчителю в умовах сьогодення, починаючи з часу навчання у школі і завершуючи досягненням професійної мети – здобуттям високого рівня педагогічної майстерності. Основними суб'єктами розрахункового контингенту схеми є учні випускних класів загальноосвітніх шкіл. Саме за час навчання вони мають визначитись із напрямом їх подальшого професійного становлення. У даному випадку припускається, що у майбутньому вони мріють стати вчителями та пов'язати своє життя з життям школи. Завершивши навчання у школі діти отримують певний рівень знань відповідно до державних стандартів. При цьому слід звернути увагу, що у більшості випадків, на жаль, існує помітна різниця між рівнем знань школярів, які отримали середню освіту в місті, та тих, які навчалися в сільських школах. Тож, безперечно, що значний вплив на освітянський рівень абітурієнтів мають шкільні вчителі. Втім, до факторів, що визначають рівень того ж таки впливу вчителя на рівень освіти та виховання учнів, слід віднести і рівень вдовolenня вчителем обраною професією, залюбленість у неї, кваліфікаційний рівень підготовки учителя, прагнення до подальшого професійного самовдосконалення, його власні погляди на життя тощо. Чимало залежить від особистого бажання школяра вчитися, від наявних здібностей до навчання, цілеспрямованості дитини. Звісно, вступити до педагогічного вищого навчального закладу має право як учень із задовільними оцінками у атестаті, так і відмінник навчання. При цьому виявляється надто помітною різниця між „багажем” знань одного та іншого учнів, що неодмінно впливає на якість здобуття ними подальшої освіти.

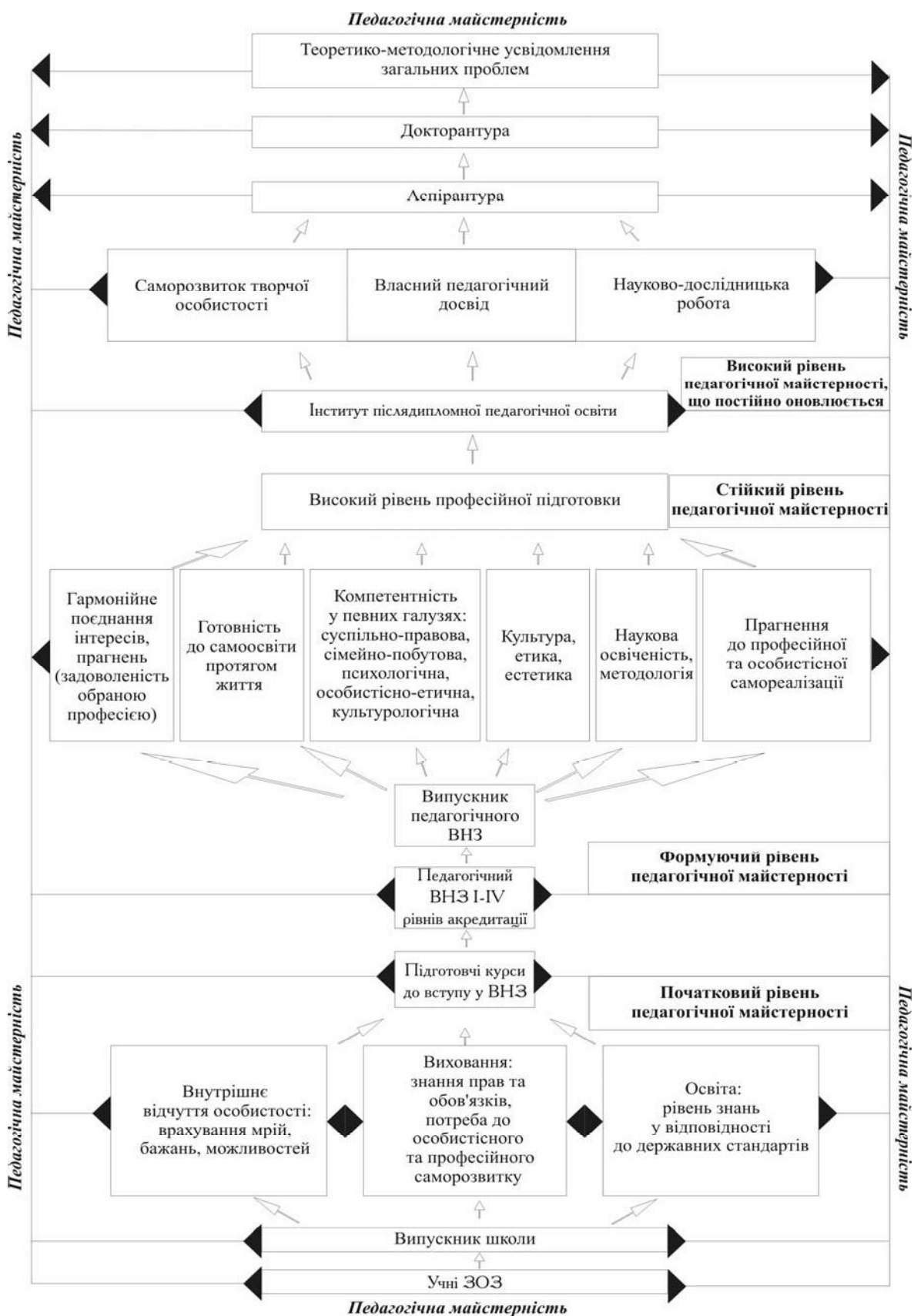

Рис. 1 Схема рівневого здобуття вчителем педагогічної майстерності

В ідеалі кожен випускник школи повинен бути особистісно і професійно зорієнтованим, розумітися на сучасних тенденціях розвитку держави, володіти інформацією щодо ринку професій, при виборі власного життєвого шляху спиратись на свої здібності, інтереси, знання та отримані вміння. Насправді ж, лише незначна частина молоді робить усвідомлений крок щодо подальшого професійного вибору. І це є однією із складових проблеми розкриття їх особистісного і творчого потенціалу. Здебільшого молодь спирається на матеріальну спроможність сім'ї і часто вступає до педагогічних вищих навчальних закладів лише тому, що вони ще не є на сьогодні достатньо престижними, а отже, не потребуючи значних матеріальних затрат, дають можливість отримати вищу освіту. Таким чином, нівелюється питання профпридатності, а значить, і роботи за покликанням у майбутніх учителів. Останнім часом випускникам шкіл, які бажають вступити до того чи іншого вищого навчального закладу (ВНЗ), (і педагогічні ВНЗ не є виключенням), пропонують закінчити підготовчі курси. І хоча гостра потреба, як дехто стверджує, у них є лише для тих абітурієнтів, які мають порівняно низький рівень отриманих шкільних знань, самі по собі курси є чудовою адаптаційною формою щодо майбутнього фаху. Інколи вони можуть стати навіть своєрідним лакмусовим папірцем щодо придатності абітурієнта до обраної професії. При вступі до ВНЗ абітурієнтам, безперечно, необхідно цікавитись встановленим йому рівнем акредитації. Звичайно, чим вищий рівень, тим вищий статус навчального закладу, тим кращі можливості отримати вищу кваліфікацію, ширший спектр спеціальностей, досвідченіший склад науково-педагогічних працівників, вища якість навчання тощо. Здавалося б, що відповідно до рівня акредитації педагогічного навчального закладу, можна очікувати і на відповідний рівень підготовки фахівця: чим вищий рівень акредитації – тим вища якість підготовки. Проте і тут існують певні нюанси. Зокрема, варто враховувати старанність самого студента, його бажання вчитись та стати справжнім професіоналом. Із завершенням навчання будь-який педагогічний ВНЗ випускає вчителів, що мають бути готовими до роботи з дітьми, які, не вдаючись до аналізу рівня диплому свого нового вчителя, сприйматимуть його цілісно, як особистість і професіонала, оцінюючи лише його вміння і професіоналізм та гостро реагуючи на недоліки. Бо саме вихователь, учитель є тим першим представником суспільства, який делегує у духовний світ особистості суспільства наукові знання, світоглядні цінності, культуру. Й саме від того, який “відбір і оцінку” обумовлені особистістю вчителя, отримують суспільні знання, цінності і культура, багато в чому залежить спрямованість і якість особистісного становлення вихованця, його духовного світу, ставлення до життя, бачення своєї перспективи і розвитку.

Отже, випускник педагогічного ВНЗ повинен мати достатній рівень знань, умінь, компетенції у таких галузях як:

- *суспільно-правова (володіти мистецтвом спілкування з різновіковими та різними за статусом верствами населення, знати права та обов'язки як свої власні, так і дітей, батьків, громадян);*
- *сімейно-побутова (добре розумітися на психології сімейних стосунків;*

застосовуючи педагогічні методи впливу, сприяти встановленню належних стосунків між батьками та дітьми);

- психологічна (жити в гармонії з собою і оточуючими, розумітися на внутрішньому світі дитини, сприяти її комфортному існуванню у навколишньому середовищі);

- особистісно-етична (мати власне світосприйняття та світорозуміння, допомагати дитині віднайти вірний шлях у житті, виховувати її на кращих здобутках моралі, етики та естетики);

- культурологічна (бути високодуховним, вміти прищеплювати любов до мистецтва, традицій, історії своєї Батьківщини, уміти викликати зацікавленість до історії та традицій інших держав, націй, народів).

На жаль, не кожен випускник вищого педагогічного закладу є компетентним у цих сферах. Причини можуть бути різні. Частіше – брак часу на самостійну підготовку та опрацювання спеціальної літератури, низька особистісна умотивованість, відсутність спецкурсів, відсутність можливості практичного здобування знань у тих чи інших галузях тощо. Молодий учитель, щоб виховувати інших, повинен сам бути високодуховною, висококультурною людиною, розумітися на цінностях життя, володіти професійною етикою. На жаль, далеко не всі вчителі-новачки прагнуть до цього, а перераховані вище якості все рідше самостійно культивують щодо себе, а з легкістю сприймають лише те, що не потребує зусиль. У процесі навчання майбутні вчителі мають отримати не тільки певні знання, вміння та навички, але й усвідомити правильність власного професійного вибору, виходячи з інтересів, прагнень, можливостей, задоволення від виконуваної роботи тощо. Тобто, аби стати висококваліфікованим спеціалістом, випускник ВНЗ повинен бути впевнений у правильності обраного життєвого шляху. Але надто часто, навіть закінчивши навчання, студенти так і не спромоглися визначитись із планами на майбутнє, а якщо і визначились, то їхні мрії не співпадають із реальними можливостями. Не останнє значення у формуванні образу сучасного молодого вчителя має його схильність до наукової діяльності, готовність до самоосвіти протягом усього життя, оскільки справжній майстер своєї справи, справжній учитель не має права стати не цікавим для своїх вихованців, відстати від пануючих у суспільстві тенденцій, ідей тощо. Щоб це все здолати, потрібне неабияке прагнення для досягнення належного особистісного і професійного розвитку, де б усі складові особистості, гармонійно доповнюючи одне одного, поєднувались у особі вчителя. Прагнення до особистісної самореалізації допоможе визначитись із власним призначенням, надасть змогу відшукати шляхи до душі та серця дітей, яким необхідні і знання, і розуміння, і допомога, і любов учителя. Усі означені компоненти цього тривалого та складного шляху, що веде до здобуття високого рівня педагогічної майстерності, покликані гармонійно поєднуватися в одній людині, оскільки для вчителя, що мріє стати майстром педагогічної справи, такий рівень профпідготовки є лише фундаментом для подальшого вільного, творчого саморозвитку.

Наступною структурною сходинкою професійного становлення може бути

інститут післядипломної педагогічної освіти, який має сприяти виокремленню таких основних напрямків роботи педагога над собою, як розвиток креативності, використання власного педагогічного досвіду для підвищення рівня викладання предметів та гармонійної взаємодії з аудиторією. Також невід'ємною частиною професійного самовдосконалення є обов'язкове проведення науково-дослідницької роботи. Як зазначено на (рис. 1), перебування вчителя на даному етапі професійного зростання свідчить про досягнення високого рівня педагогічної майстерності, що характеризується певним динамізмом та постійним удосконаленням. Інститут післядипломної педагогічної освіти передбачає спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки вчителя шляхом поглиблення, розширення і оновлення його професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду. Інститут післядипломної педагогічної освіти створює умови для безперервності та наступності освіти і включає перепідготовку, спеціалізацію, розширення профілю (підвищення кваліфікації), стажування фахівця. Але і тут існують певні нюанси. Якщо людина отримує освіту, прямуючи шляхом державної освітньої системи, то їй гарантовано відповідний рівень навчання і певні результати із завершенням навчання, оскільки за таких умов включається наявне державне регулювання якості освіти, де здійснюється певний контроль.

Якщо ж людина стає на шлях достатньо поширеної на сьогодні приватної системи отримання освіти, вона може обминати певні сходинки, які, між тим, при намаганні досягти високого професійного рівня є достатньо важливими. Отже, держава повинна опікуватись і приватною системою освіти та створювати необхідну нормативно-правову базу захисту професійної освітньої системи. Аспірантура, докторантура також відіграють важливу роль у процесі професійного становлення майстра. Адже справжній учитель постійно відчуває потребу подальшого розвитку та самовдосконалення, має бажання відповідати вимогам сучасності, сприяти розквіту тієї справи, якій він присвячує всього себе, сприяти розвитку держави шляхом покращення національного освітнього рівня та творчого наукового підходу до вирішення актуальних проблем державного значення, що перебувають у компетенції освітніх систем. На рисунку 1 („Схема рівневого здобуття педагогічної майстерності вчителя”) подано чотири основні рівні педагогічної майстерності, що тісно взаємопов'язані, так чи інакше взаємодоповнюють один одного та певним чином взаємодіють із усіма ланками процесу формування педагогічної майстерності.

Зокрема:

- початковий рівень акумулює знання, отримані індивідуумом упродовж періоду перебування в загальноосвітньому закладі;
- формуючий – еклектує знання, вміння та навички, отримані впродовж навчання у педагогічному ВНЗ;
- стійкий – досягнення стану компетентності у суспільно-правовій, родинно-побутовій, психологічній, культурологічній, особистісно-етичній та інших сферах;
- високий – постійно оновлюваний рівень, подальша самоосвіта (післядипломна

освіта, аспірантура, докторантура тощо).

Як було зазначено вище, перераховані рівні не лише взаємодоповнюють один одного, а і взаємодіють з усіма ланками процесу формування педагогічної майстерності вчителя. Проте на практиці з різних причин складаються ситуації, за яких окремі ланки із запропонованої структури „випадають”. Наприклад, навіть система післядипломної освіти виступає як варіативний компонент тощо.

Висновок і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведений аналіз проблеми мультивекторності та цілісності рівневого здобуття педагогічної майстерності сучасного вчителя у системі його професійної підготовки свідчить, що існує кілька специфічних аспектів, звернення до яких є обов'язковим. Найбільшою перспективою подальших наукових розвідок є розробка механізму оптимізації формування педагогічної майстерності вчителя. Таким чином, проблема мультивекторності та цілісності рівневого здобуття педагогічної майстерності сучасним учителем є актуальною для національної освітньої системи. Отже, напрямками подальших досліджень є сприяння підвищенню професійно-освітнього та культурного рівня майбутніх педагогів, молодих учителів засобами впливу сучасних інформаційних та інноваційних технологій з метою оптимізації фахової підготовки освітян у вищій школі.

Annotation

Pasko K. M. Typical trade riching multivectorialness and holeness in national educational system. *The thesis contains the world outlook and philosophical analysis of the phenomenon of the forming of the pedagogical creativity in the professional teacher's training system. This work reviews the theoretical and methodological ways of the investigation of the professional training's system of a modern teacher. It was determined the matter, place and role of the pedagogical creativity by the methods of teachings and educational process, the role of teaching practice in the system of forming of the pedagogical creativity of a modern teacher.*

The work proposes the improved model of the pedagogical creativity with the account of today's needs and philosophical understanding. It was worked out the model of world outlook position of a modern teacher and offered the mechanizm of the optimization of the pedagogical creativity.

Key words: *philosophical, pedagogical, psychological, historical aspects of forming of pedagogical creativity, professional teacher's training, modernization, tendencies, specificity, structure and stages of pedagogical creativity, a system of the professional training of a future teacher.*

Антоневич Ю. Б.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОСВІТНЯ КУЛЬТУРА ЯК ВТІЛЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ДУХОВНОСТІ ТА ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ

Стаття присвячена етико-філософському та культурологічному аналізу актуальності проблеми реального взаємозв'язку факторів духовності та інтелігентності у сфері освітньої культури.

Ключові слова: *духовність, інтелігентність, освітня культура.*